

**AKADEMIA
NAUK
STOSOWANYCH**
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA
I ADMINISTRACJI W OPOLU

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI W OPOLU

ODPORNOŚĆ NARODOWA

JAKO STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO: WYZWANIA WOJSKOWE
I NAJNOWSZE KONCEPCJE MIĘDZYNARODOWEGO ŚRODOWISKA
BEZPIECZEŃSTWA

NATIONAL RESILIENCE

AS A STRATEGY FOR ENSURING NATIONAL SECURITY: MILITARY CHALLENGES
AND THE LATEST CONCEPTS OF THE INTERNATIONAL SECURITY ENVIRONMENT

НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ

ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВОЄННІ
ВИКЛИКИ І НОВІТНІ КОНЦЕПТИ МІЖНАРОДНОГО БЕЗПЕКОВОГО
СЕРЕДОВИЩА

ODPORNOŚĆ NARODOWA

*jako strategia bezpieczeństwa narodowego: wyzwania
wojskowe i najnowsze koncepcje międzynarodowego
środowiska bezpieczeństwa*

NATIONAL RESILIENCE

*as a strategy for ensuring national security: military
challenges and the latest concepts of the international
security environment*

НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ

*як стратегія забезпечення національної безпеки:
воєнні виклики, і новітні концепти міжнародного
безпекового середовища*

Monograph

Opole 2023

ISBN 978-83-66567-52-8

National Resilience as a strategy for ensuring national security: military challenges and the latest concepts of the international security environment. Monograph. Opole: Academy of Applied Sciences University of Management and Administration in Opole, 2023; ISBN 978-83-66567-52-8; p.340.

Recommended for publication
by the Academic Council
of Academy of Applied Sciences
Academy of Management and Administration in Opole
(Protocol No. 8 of 23.08.2023)

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18 tel.
77 402-19-00/01 E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Reviewers

prof. dr hab. Marian Duczmal

Editorial Board

*Svitlana Bondarenko, Tadeusz Pokusa, Ivan Tkach,
Wojciech Duczmal, Mykola Ohienko.*

Publishing House:

Akademia Nauk Stosowanych
Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu,
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18 tel. 77
402-19-00/01

200 copies

Authors are responsible for content of the materials

ISBN 978-83-66567-52-8

© Authors of articles, 2023

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	7
--------------------	---

PART 1

THE LATEST CONCEPT OF BUILDING NATIONAL SECURITY ON THE BASIS OF NATIONAL RESILIENCE

НОВІТНІЙ КОНЦЕПТ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

1.1	National Resilience in implementing the Goals of the National Security Strategy Національна стійкість в реалізації цілей стратегії національної безпеки <i>(Bondarenko S.A., Tkach I.M., Tkach M.Y., Polishchuk A.C., Mosin M. S.)</i>	10
1.2	Integrating the concept of market resilience into the national security system Інтеграція концепту ринкової резильєнтності в систему національної безпеки <i>(Nikishyna O. V., Bochkarov D. O., Chebotarova N. Y.)</i>	49
1.3	National resilience and national security: separating the essence Національна стійкість та національна безпека: відокремлення сутності <i>(Barannik V. A.)</i>	66
1.4	National Resilience as a New Concept in the Geostrategic Landscape Національна стійкість як новітній концепт геостратегічного ландшафту <i>(Lipkan V. A., Pokusa T.)</i>	76
1.5	Theoretical and methodological foundations of the financial market functioning and its role in ensuring the socio-economic development of the country Теоретико-методологічні засади функціонування фінансового ринку та його роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни <i>(Kovalenko Y.M., Janicki M.)</i>	95

PART 2

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING NATIONAL SECURITY ON THE BASIS OF NATIONAL RESILIENCE

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

2.1	The International Legal Category of "Security Assurances" and the Consequences of Its Transformation for Ukraine in the Current Situation Міжнародно-правова категорія «гарантії безпеки» та наслідки її трансформації для України у сучасних умовах (Proshchaiev V. V., Macala M.)	106
2.2	The Role of International Security Organizations in the System of Ensuring Global National Security Policy Роль міжнародних безпекових організацій в системі забезпечення глобальної політики національної безпеки (Alvan Amro, Bilous A. O., Pokusa F.)	117
2.3	Strategic principles of Sustainable Development of post-war reconstruction of Ukraine Стратегічні засади сталого розвитку післявоєнної розбудови України (Shmorgun L. G., Degodyuk E. H., Kotsiuba O. P.)	131
2.4	Enhancing the role of audit as a socio-economic institution in the context of achieving sustainable development goals and common values of the EU Підвищення ролі аудиту як соціально-економічного інституту в контексті досягнення цілей сталого розвитку та спільних цінностей ЄС (Shalimova N.S., Kuzmenko H.I., Klepacz A.)	144
2.5	Priority areas of countering environmental threats in a changing security environmen Пріоритетні напрями протидії екологічним загрозам в умовах мінливого безпекового середовища (Nesterenko I.V., Palimaka D.)	164

PART 3

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF NATIONAL RESILIENCE

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СТІЙКОСТІ

3.1	Welfare of the population in the context of hostilities and transformation of the national resilience system: an analytical cross-section of the financial situation
Добробут населення в умовах військових дій та трансформації системи національної стійкості: аналітичний зріз фінансового стану
(Kotsiurubenko G.M.)	175
3.2	Social entrepreneurship in Ukraine as a trend of economic development
Соціальне підприємництво в Україні як тренд економічного розвитку
(Ilchenko V.M., Kiselev V.R.)	186
3.3	The Role of Railway Transport in the Structure of Critical Infrastructure in Times of War
Роль залізничного транспорту в структурі критичної інфраструктури в умовах війни
(Potetiuiieva M.V., Pokusa T., Wójciak J.)	193
3.4	Smart Specialisation in Achieving the Sustainable Development Goals of the Agri-Food System
Розумна спеціалізація у досягненні цілей сталого розвитку агропродовольчої системи
(Zerkina O.V., Bondarenko S.A., Nimay Chandra Giri, Ohiienko A., Mstowska I.)	209
3.5	Taxation of Assets, Capital Gains and Property in the Netherlands: Best Practices for Ukraine's Economic Recovery
Оподаткування активів, приросту капіталу та майна у Нідерландах: кращі практики для України для її економічного відновлення
(Volkova O.G.)	230
3.6	Financial feasibility of individual biogas plants in the context of energy security of Ukraine
Фінансова доцільність індивідуальних біогазових установок в контексті забезпечення енергетичної безпеки України
(Belinska Y.V., Belinska S.V.)	244
3.7	Theoretical aspects of ensuring the quality and security of investment services in Ukraine
Теоретичні аспекти забезпечення якості та безпеки інвестиційних послуг в Україні
(Verheliuk Yu. Yu.)	259

3.1. Welfare of the population in the context of hostilities and transformation of the national resilience system: an analytical cross-section of the financial situation

Добробут населення в умовах військових дій та трансформації системи національної стійкості: аналітичний зріз фінансового стану

Зміна світової чи національної кон'юнктури має безпосередній вплив на необхідність і швидкість коригування чи модернізації державної політики у сферах національної безпеки з метою формування умов для можливостей забезпечення національної стійкості.

Розширення військових дій та розгортання повномасштабного наступу на територію України у лютому 2022 року, безпосередньо стали випробуванням для усіх сфер національної безпеки та активізували механізми збалансування національної стійкості. Виклики військового часу вимагають аналізу та формування висновків щодо зміни стану кожної зі сфер суспільного життя з метою подальшого удосконалення та підсилення змоги протистояти кризовим процесам.

Питання добробуту населення, рівня бідності та соціальної нерівності є тими складовими, що безпосередньо вбудовані у структуру національної безпеки та мають велике значення у формуванні системи національної стійкості, як безпосередні складові, так і ті індикатори, що віддзеркалюють ефективність реалізації запроваджуваних заходів.

Національна стійкість, відповідно до Концепції забезпечення національної системи стійкості України, визначається як «здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [1]. Розробка та реалізація національної системи стійкості має на меті забезпечення здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національній безпеці, а отже і захищати національні інтереси України від реальних та потенційних загроз.

Тлумачення національних інтересів, що наведено у ЗУ «Про національну безпеку України», розкриває суть поняття, у першу чергу орієнтуючись на одного із головних суб'єктів і бенефіціарів забезпечення національної безпеки та реалізації системи національної стійкості, через категорію «добробут» населення (людей, громадян тощо), а саме «національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [2].

Якщо звернутись до світової практики забезпечення національної стійкості та формування національної безпеки, добробут населення та взагалі фінансовий стан громадян займають важливе значення та відіграють вагомий роль. У Стратегії національної безпеки Японії, редакції 2013 року, до загроз і викликів безпекового середовища віднесено виклики для людської безпеки й розвитку (нерівність, бідність, поширення небезпечних хвороб тощо) [3, с. 254].

Метою програми стійкості Самалі, що була розроблена при підтримці ООН, на період 2014-2015 років, визначено «надання підтримки домогосподарствам та громадам, що отримують допомогу, задля диверсифікації джерел їх доходів і стратегій існування, збільшення стійкого виробництва продуктів харчування або відновлення виробничого потенціалу в умовах хронічного тиску або шоків» [3, с. 198].

Як зазначає Резнікова О. О., в узагальненому вигляді за підходами ООН, забезпечення стійкості держав пов'язано з «подоланням голоду, бідності, нерівності за будь-якими ознаками, забезпечення належних медичних та освітніх послуг, адаптування до зміни клімату, зменшення ризиків надзвичайних ситуацій, забезпечення примирення і порозуміння тощо» [3, с. 198].

Розгортання військових дій у 2022 році мало свої особливості та відмінності порівняно з початком військового протистояння у 2014 році. Зокрема мова йде про значні обсяги та масштаби зовнішньої міграції, що однозначно вплинуло на обсяги трудових ресурсів, які залишились в Україні, а також відзначилось на погіршенні суспільного добробуту, зменшенні обсягів споживчого попиту та перекосах щодо регіональних аспектів проживання. Останнє значно вплинуло на навантаження на соціальну інфраструктуру регіонів, які приймали та розміщували внутрішньо переміщених осіб і біженців. Загалом, за даними ООН на 16 червня, з України з початку війни виїхало 7,704 млн осіб, натомість назад повернулося (без даних Угорщини, РФ і Білорусі) - 2,559 млн. осіб [4].

Щодо обсягів внутрішньо переміщених осіб, то відповідно до звітів Міжнародної організації з міграції, за шість місяців повномасштабного вторгнення РФ в Україну, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) знову зростає і становить 6,9 млн осіб станом на 23.08.2022 р. Як зазначають експерти, майже половина внутрішньо переміщених осіб (44%) працездатного віку наразі не отримують доходу.

Лише одна третина опитаних назвала заробітну плату як основне джерело доходу після переміщення, а 24% зазначили, що покладаються на державну підтримку. У результаті більшість переміщених домогосподарств вдалися до таких заходів, як скорочення витрат (70%), зокрема на продовольство, а 1/3 опитаних – скористались позиковими ресурсами [5].

Аналіз структури витрат домогосподарств до 2022 року свідчить про значну питому вагу витрат на продовольчі потреби у структурі сукупних витрат населення (Рис. 1.).

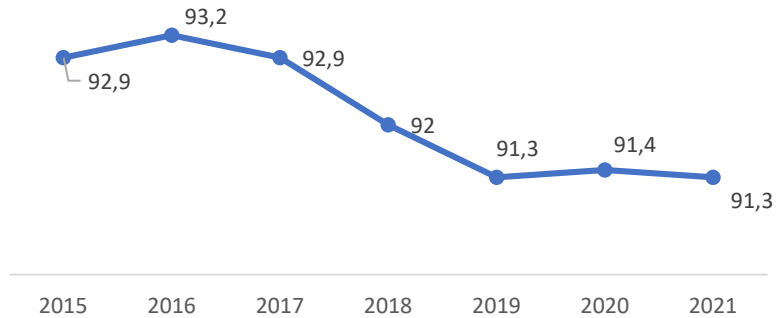

Рис. 1. Динаміка зміни питомої ваги споживчих сукупних витрат у загальних витратах домогосподарств України у 2015-2021 рр., %
[складено на основі 6]

Проте, варто відзначити, протягом останніх років тенденцію до зменшення даної частки. Така ситуація свідчила про позитивні зрушення щодо структури витрат, зокрема щодо можливостей населення задовольняти не лише потреби у споживчих витратах. Поряд з тим, значна питома вага споживчих витрат визначає тісну кореляцію між зменшенням доходів та необхідністю звуження асортиментів товарів, доцільності економії, обмеження розширеного споживання тощо як наслідку активних військових дій та зменшення фінансових ресурсів у населення. Так, зокрема, за даними опитувань, що проведені соціологічною групою «Рейтинг» у липні 2022 року, дослідження поведінкових моделей економічної поведінки показало, що у випадку різкого скорочення доходів 62% будуть шукати додаткові джерела заробітку, 35% - скорочувати свої витрати [8]

Окремо слід звернути увагу на фактор безробіття, пов'язаний з втратою роботи у частини населення. Причинами таких тенденцій могли стати як вимушена міграція, так і консервування роботи об'єктів. Відповідно до прогнозів та оцінок, що їх наводить НБУ у липневому інфляційному звіті за 2022 рік, рівень безробіття зріз до 35% (Рис. 2.).

Рис. 2. Рівень безробіття за методологією МОП, % [7]

Поряд з тим, на думку експертів НБУ, досить невисокий запас власних (накоплених) фінансових ресурсів і, відповідно, рівень фінансової міцності домогосподарств України, стимулювали активізацію ринку робочої сили та тенденціям пошуку роботи. Відповідно до прогнозів НБУ, рівень безробіття скоротиться з пікових значень. Поряд з тим, експерти зазначають, що як і в інших країнах (наприклад, колишньої Югославії), навіть після закінчення активних бойових дій, безробіття знижуватиметься повільно та залишатиметься на вищих рівнях, ніж раніше, через довгострокові наслідки війни [7]. Крім того, за даними соціологічних опитувань липня 2022 р., відбулось сповільнення позитивної динаміки показників повернення на робочі місця, що спостерігалось протягом попередніх місяців: серед тих, хто мав роботу до війни працюють 59%: повноцінно – 34%, віддалено або частково – 19%, знайшли нову роботу – 6%. Натомість, за даними опитувань, зросла кількість тих, хто роботу все ж таки втратив (з 35% у червні до 39% у липні). Найбільше останніх серед мешканців сходу, жінок, найбідніших, тих, хто працює в приватному секторі або має власну справу, а також внутрішньо переміщених осіб [8].

Збільшення безробіття має вплив на обсяги доходів. Відповідно до опитувань, дані яких наводить НБУ, падіння зарплат у приватному секторі в травні 2022 р. становило від 25% до 50% порівняно з довоєнним часом. Загалом, за прогнозом, номінальні зарплати у 2022 році скоротяться на 12%, а в реальному вимірі (враховуючи інфляційний фактор) – на 27%. Як зазначають експерти НБУ, споживча інфляція стрімко пришвидшилася з початком війни, передусім унаслідок дії чинників пропозиції: фактична споживча інфляція у червні 2022 року досягла 21,5% [7].

Такі тенденції мають значний вплив на фінансовий стан населення та рівень добробуту, адже заробітні плати є одним із головних джерел формування фінансової бази домогосподарств в Україні. Так, за даними Державної служби статистики України, грошові доходи у вигляді заробітної плати, протягом останніх років, займають більше половини у сукупних ресурсах домогосподарств України (Табл. 1).

Таблиця 1. Структура сукупних ресурсів домогосподарств в Україні, 2015-2021 рр. [складено на основі 6]

Ресурси	Роки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, тис. грн.	5,2	6,2	8,2	9,9	12,1	12,4	14,5
Структура сукупних ресурсів домогосподарств, %							
Грошові доходи:	89,4	86	87,5	89,9	92	93,9	93,9
- оплата праці	47,2	46,7	52,4	54,5	57,3	58,3	59,8

Ресурси	Роки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
- доходи від підприємницької діяльності та samozайнятості	5,5	5,2	4,4	6	6,5	5,8	5,7
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,4	2,9	3	2,5	2,4	2,2	2,5
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	25,2	23,1	20,2	19,9	19,2	20,8	19,8
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	8,1	8,1	7,5	7	6,6	6,8	6,1

Така тенденція підтверджує тезу про значне потенційне погіршення фінансової стабільності та добробуту населення при втраті роботи та збільшенні безробіття. Окремо варто звернути увагу на значну залежність доходів населення від соціальної ролі держави, адже соціальні виплати займають майже 20% у структурі сукупних ресурсів і такий стан речей однозначно свідчить про істотну залежність грошових доходів населення від коливань державних фінансів.

Ресурсом життєзабезпечення для населення під час кризових процесів та втрати роботи можуть стати накоплені раніше заощадження. Як свідчать статистичні дані НБУ, ситуація щодо обсягів та темпів росту заощаджень залишається досить стабільною (Табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка зміни обсягів депозитів домогосподарств, залучених депозитними корпораціями, протягом січня-липня 2021-2022 рр. [складено на основі 9]

Період	2021		2022	
	млн.грн	Темп приросту до попереднього місяця, %	млн. грн	Темп приросту до попереднього місяця, %
січень	726 782	x	773 831	x
лютий	733 252	100,89	757 665	97,91
березень	732 759	99,93	824 069	108,76
квітень	743 473	101,46	835 060	101,33
травень	737 440	99,19	833 896	99,86
червень	749 817	101,68	863 705	103,57
липень	743 426	99,15	928 849	107,54

В умовах військових дій, такий стан речей не можна розглядати однозначно, адже, по перше, населення такої категорії є частково захищеним з позиції відсутності втрати роботи та втрати джерела доходу як такого, адже, з нього не можуть звільнити як з робочого місця тощо, по друге, на противагу позитивному впливу, криза державних фінансів і

необхідність покриття витрат, пов'язаних із військовою складовою, може сприяти зменшенню фінансування діяльності держави у інших напрямках і провокувати накопичення заборгованості перед даною категорією населення. У випадках, коли соціальні виплати є головним джерелом доходу, ситуація може стати критичною для життєзабезпечення домогосподарства.

Стан залучення грошових коштів у січні-липні 2022 року демонструє позитивну тенденцію та в цілому майже віддзеркалює тенденції аналогічного періоду після ковідного 2021 року. Однак, варто звернути увагу на структуру залучених коштів (Табл. 3).

Таблиця 3. Структура депозитів домогосподарств, залучених депозитними корпораціями станом на липень відповідного року, 2021-2022 рр. [складено та розраховано на основі 9]

Роки	07.2021		07.2022	
	млн. грн	%	млн. грн	%
Усього, у тому числі	743 426	100	928 849	100
на вимогу	415 668	55,91	632 875	68,14
до 1 року	217 556	29,26	188 005	20,24
від 1 року до 2 років	100 412	13,51	96 839	10,43
більше 2 років	9 790	1,32	11 131	1,20

. Зокрема, варто відзначити збільшення питомої ваги депозитів на вимогу на противагу істотному скороченню депозитів тривалістю до року.

Такі тенденції є цілком логічними, з огляду на той факт, що у кризових процесах населення намагається накопичувати готівкові кошти. Однак, ріст обсягів коштів «на вимогу» свідчить про активізацію використання карткових і безготівкових розрахунків.

Тенденція може бути викликана масовим відтоком населення за кордон і використання саме там карткових рахунків для проведення розрахункових операцій, або у випадках, коли родини змушені були виїжджати не у повному складі, активізуються процеси поповнення карткових рахунків із України та використання їх за межами держави

Відповідно до звіту НБУ, що опубліковано у липні 2022 року, за травень 2022 року кількість операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, в Україні та за її межами становила 637 млн, а їхня сума – 573,7 млрд грн. Якщо порівняти з довоєнним січнем 2022 року, кількість операцій зменшилася несуттєво (на 3,4%), водночас їхня сума зросла майже на третину (на 31,5%) [10].

Що стосується платіжних операцій, то сума оплати товарів у платіжних терміналах торговельної мережі та отримання готівки в банкоматах з використанням платіжних карток за кордоном у травні 2022 року, за

даними НБУ, становила 57,5 млрд грн., на противагу – у січні 2022 р. – близько 7 млрд грн. (Рис. 3).

Рис. 3. Операції з картами українських банків за кордоном за травень 2022 р. [11]

Поряд з тим, така тенденція свідчить про значні обсяги фінансових ресурсів, які реалізуються за межами України, що негативно впливає на обсяги сукупного споживчого попиту, а саме провокує значне його зменшення. Подібні явища, відповідно, не сприяють відновленню економіки та активізації створення робочих місць у середині країни, що сприяє збільшенню безробіття та потенційно формує від’ємний вплив на стан добробуту кожної окремої родини та поглиблює соціальну нерівність і бідність в середині країни у цілому.

Відповідно до статистичних даних, розшарування населення в Україні у довоєнний період мало тенденцію до певного вирівнювання, проте варто відзначити наступні тенденції, що сформувались за останні 3 роки, враховуючи кризовий 2020 рік і поступове відновлення економіки у 2021 році (Табл. 4):

Таблиця 4. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів та окремі показники соціальних стандартів, 2019-2021 рр. [складено на основі 6]

Показники	Роки		
	2019	2020	2021
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн., у тому числі:			
до 3000,0	10,7	8,3	4,5
3000,1-4000,0	19,2	17,8	11,2

Показники	Роки		
	2019	2020	2021
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн., у тому числі:			
4000,1–5000,0	20,6	21,6	15,8
5000,1–6000,0	16,6	17,6	17,7
6000,1-7000,0	10,4	11,5	14,2
7000,1-8000,0	7,9	7,9	10,1
8000,1-9000,0	4,6	5,1	7,9
9000,1-10000,0	3,2	2,8	6,4
10000,1-11000,0	2,3	2,2	3,7
11000,1-12000,0	1,5	1,8	2,4
понад 12 000,0	3,0	3,4	6,1
Показник загального прожиткового мінімуму станом на 31.12., грн	2 027	2189	2 393
Показник мінімальної заробітної плати станом на 31.12., грн	4 173	5000	6500

- відбувалось зменшення кількості осіб, що отримували доходи нижче показника прожиткового мінімуму. Фактично, наявність такої категорії населення свідчить про суттєве зuboжіння частини населення, адже їх доходів недостатньо для забезпечення мінімальних потреб. Ситуація тим більш загрозлива, враховуючи факт того, що офіційний показник прожиткового мінімуму не відповідає реальним потребам і не відображає у повному обсязі мінімально необхідні. Фактично, дана категорія населення знаходиться у критичних умовах існування. Проте, варто відзначити, що за результатами 2021 року обсяг даної категорії скоротився в два рази, що, безумовно, є позитивною тенденцією до вирівнювання соціального розшарування та зменшення рівня бідності;

- ситуація щодо вирівнювання розшарування за рівнем мінімальної заробітної плати демонструє менше позитивних тенденції, зокрема, у 2019 році, доходи менше мінімальної заробітної плати отримували майже 30% населення, натомість за результатами 2020 року цей показник збільшився – доходи нижче 5 000 грн отримували 47,7% населення. Ситуація 2021 року в цілому не зазнала позитивних змін, зокрема, при мінімальній оплаті праці у 6 500 грн., дохід нижче 6 000 грн отримувало 49,2% населення, та ще 14,2% отримували доходи у проміжку від 6 000 до 7 000 грн.

Аналіз стану розшарування населення та рівня зuboжіння свідчить, що станом до початку повномасштабного вторгнення, майже половина населення України відчували нестачу коштів для повноцінного забезпечення власних потреб або мала ресурси лише на забезпечення базових.

За прогнозами, що їх наводить Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, за найбільш оптимістичними оцінками (зокрема, зниження ВВП на 20%; зростання ІСЦ на 18%, середня пенсія складатиме 4500 грн. на місяць), показник бідності зросте з 39,9% у 2021 році до 57,6% у 2022-му. Натомість, за песимістичними оцінками, які передбачають найгірші сценарії розвитку подій (зокрема, зниження ВВП на 45%; зростання ІСЦ на 32%; розмір середньої пенсії становитиме прогнозовано 4300 грн. на місяць) показник зросте до 79,3% або майже вдвічі порівняно з 2021 роком [12]. Результати песимістичного сценарію корелюють з прогнозами Світового банку, зокрема експерти вказують, що рівень бідності в Україні може сягнути 70% у 2022 році за національним рівнем бідності (кількість тих, хто живе на рівні, нижчому за фактичний прожитковий мінімум), порівняно з 2021 роком, коли цей показник становив 18% [13].

За розрахунками UNDP (Програма розвитку ООН), які здійснюються на основі міжнародного показника бідності (\$5,5/день), розглядають чотири можливі сценарії, за найгіршим з яких рівень тих, хто живе за межею бідності, та тих, хто може перетнути межу бідності, може сягнути 90,5%, якщо війна затягнеться протягом наступного року. З цих 90,5%, за найгіршим сценарієм ООН, за межею бідності опиниться 28%, натомість до війни, за оцінкою ООН за межею бідності жили 2% населення України, а могли перетнути межу бідності 43,4% [13].

Прогнозоване погіршення добробуту та поглиблення рівня бідності відбуваються на тлі загальних процесів трансформації системи національної безпеки, важливості забезпечення та відновлення національної стійкості як здатності держави протистояти загрозам, зокрема викликаним масованими військовими діями.

Реалізація програм державної фінансової підтримки населення з метою часткового нівелювання збитків, стабілізації фінансового стану домогосподарств і відновлення добробуту є важливою складовою загальних заходів забезпечення стабілізації економіки та відновлення національної стійкості. Тим паче, наведені прогнози та аналіз показників фінансового стану населення свідчать про важливість та нагальність проведення заходів економічної стабілізації та державних дотацій.

Варто відзначити, що на поточному етапі розвитку ситуації щодо військового протистояння, заходи фінансової підтримки направлені не лише на забезпечення безпосередньо населення (допомога внутрішньо переміщеним особам на проживання; компенсація власникам житла, які розміщують в ньому ВПО; кошти від Агентства ООН у справах біженців для внутрішньо переміщених осіб тощо), але й підтримку роботодавців. Так, зокрема, за даними Мінекономіки було здійснено виплату більше 37,3 мільйона гривень роботодавцям на компенсацію зарплати внутрішньо переміщеним особам. Рішення прийняті щодо 5030 підприємців за працевлаштування 8 415 осіб [14].

Поряд з тим, доцільно наголосити, що подальші зміни фінансового стану домогосподарств і рівня бідності населення України, є залежними від двох факторів, а саме:

- тривалості, інтенсивності та масштабності військових дій;
- обсягів, термінів та умови надання фінансової допомоги від іноземних партнерів.

Впливати на дані фактори безпосередньо заходами посилення власної національної безпеки та формування національної стійкості у поточних умовах є досить важко, навіть враховуючи значні обсяги фінансових ресурсів бюджетної системи України, що витрачаються на підтримку під час військової агресії. Проте, розробка, використання поточних механізмів економічної та соціальної (наприклад, забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану відповідно до постанови № 328 КМУ) підтримки формують базу для подальших дій та практичних заходів щодо удосконалення процесів формування системи національної стійкості та посилення національної безпеки України.

Джерела:

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості: Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 URL: https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181?fbclid=IwAR2z9UuyU8q9GCThFG7NjgzNGTTooqF47KVGzZZVT2Wp_sqGsypDPya09nirc (дата звернення: 02.09.2022)
2. Про національну безпеку України: Закон України № 2469 від 21 червня 2018 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 03.09.2022)
3. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія, Київ :НІСД, 2022.456 с.
4. Статус тимчасового захисту в Європі отримали 3,4 млн біженців з України, в лідерах Польща, Німеччина та Чехія – ООН // Інтерфакс-Україна. Інформаційне агенство. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/840184.html> (дата звернення: 03.09.2022)
5. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні зросла до 6,9 млн осіб – МОМ // Інтерфакс-Україна. Інформаційне агенство. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/856074.html> (дата звернення: 03.09.2022)
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.09.2022)
7. Інфляційний звіт НБУ. Липень 2022 р. // Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin/uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 (дата звернення: 03.09.2022)

8. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. Зайнятість і доходи (23-24 липня 2022) // Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcat_obschenaci_opros_ukraina_vo_vremya_voyny_zanyatost_i_dohody_23-24_ilyulya_2022_goda.html (дата звернення: 03.09.2022)
9. Грошово-кредитна статистика НБУ // Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 09.09.2022)
10. Обсяги безготівкових розрахунків в Україні зростають, попри війну// Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-v-ukrayini-zrostayut-popri-viynu> (дата звернення: 09.09.2022)
11. Операції з картками українських банків за кордоном, травень 2022 року// Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-kartkami-ukrayinskih-bankiv-za-kordonom-traven-2022-roku> (дата звернення: 09.09.2022)
12. Прогнозна оцінка рівня бідності в Україні у 2022 році за трьома сценаріями розвитку соціально-економічних процесів внаслідок російсько-української війни// Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України. URL: <https://www.idss.org.ua/arhiv/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D0%B7%20%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%202022%20.pdf> (дата звернення: 09.09.2022)
13. Маніпуляція: Світовий банк і ООН «сперечаються», скільки бідних буде в Україні до кінця 2022 року – 70 чи 90%// Аналітична платформа «Вокс Україна». URL: <https://voxukraine.org/manipulyatsiya-svitoviy-bank-i-oon-sperechayutsya-skilky-bidnyh-bude-v-ukrayini-do-kintsya-2022-roku-70-chy-90/> (дата звернення: 09.09.2022)
14. Кирильчук М. Мінекономіки повідомив обсяги виплат роботодавцям за працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб Інформаційне агенство "ЛІГА:ЗАКОН". URL: https://buh.ligazakon.net/news/212872_mneconomki-povdomiv-obsyagi-viplat-robotodavtsyam-za-pratsevlashтованиkh-vnutrshno-peremshchenikh-osb (дата звернення: 09.09.2022)